HELA DENNA TIDNING ÄR EN ANNONS FRÅN FAMILJEN FÖRST

FAMILJEN *först*

Agnes Wold: Kärringen mot strömmen
sid 3

Det är en gåva att få vara hemma med mina barn
sid 16

Barn till salu! Nu växer motståndet mot surrogat-industrin
sid 20

Polismästaren:
Morfar är min hjälte

sid 6

Vi har råd med nästan allt – utom tid för våra barn

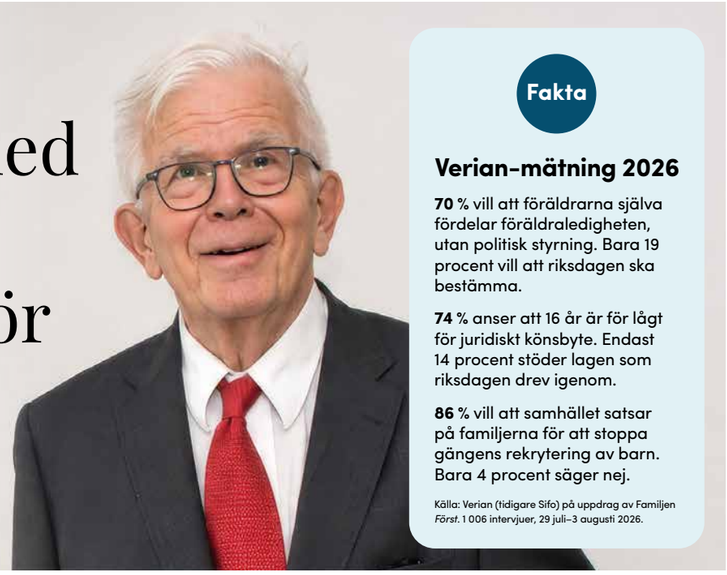

Fakta

Verian-mätning 2026

70 % vill att föräldrarna själva fördelar föräldraledigheten, utan politisk styrning. Bara 19 procent vill att riksdagen ska bestämma.

74 % anser att 16 år är för lågt för juridiskt könsbyte. Endast 14 procent stöder lagen som riksdagen drev igenom.

86 % vill att samhället satsar på familjerna för att stoppa gängens rekrytering av barn. Bara 4 procent säger nej.

Källa: Verian (tidigare Sifo) på uppdrag av Familjen *Först*. 1 006 intervjuer, 29 juli–3 augusti 2026.

Det finns något märkligt i vår tid. Aldrig tidigare har vi haft så stora materiella resurser, så många tekniska hjälpmedel och så omfattande trygghetssystem. Ändå tycks vi ha allt svårare att ge våra barn det de behöver allra mest: tid, närhet och trygghet.

Vi har blivit skickliga på att organisera samhället. Men har vi blivit lika skickliga på att värna de små gemenskaper där människan formas?

En färsk opinionsundersökning från Verian (tidigare Sifo) visar att familjens betydelse har starkt stöd hos svenska folket. Hela 86 procent anser att familjen är det viktigaste redskapet för att förhindra att ungdomar hamnar i kriminalitet. Och 70 procent tycker att föräldrarna själva ska få bestämma hur de tar ut sin föräldraledighet. Det är siffror som ger anledning till eftertanke.

När jag växte upp var mina föräldrars kärlek och omsorg något självklart. Det var ingen märkvärdig uppväxt, men den gav mig en trygg grund att stå på. Jag är övertygad om att det som sker i familjen har en betydelse som aldrig fullt ut kan mätas i pengar.

I den här tidningen möter vi tre personer som från olika utgångspunkter påminner oss om just detta.

Demografen Stephen Shaw beskriver en utveckling som borde få varje politiker att stanna upp. Allt färre barn föds. Inte nödvändigtvis för att människor inte vill ha barn, utan för att familjebildningen skjuts allt längre fram. Till slut kan det vara för sent.

Psykoterapeuten Erica Komisar påminner om de första levnadsårens betydelse. Ett litet barn behöver inte i första hand pedagogiska program och välplanerade aktiviteter. Det behöver människor som älskar det, ser det och finns där.

> **Politikens uppgift är inte att bestämma hur familjer ska leva, utan att ge dem förutsättningar att själva forma sina liv.**

Och polismästaren Jale Poljarevius berättar om sin egen uppväxt. När pappan svek blev morfar den trygga punkten. Efter ett långt yrkesliv i kampen mot kriminaliteten återkommer han till samma enkla budskap: Ge barnen tid! Var närvarande!

Tre olika röster. Ett gemensamt budskap.

Familjen är inte bara en privatsak. Den är en samhällsangelägenhet av allra största betydelse. Det betyder inte att alla familjer måste se likadana ut. Men varje barn behöver någon som finns där, någon som inte sviker.

Undersökningen visar också att 74 procent anser att 16 år är en alltför låg åldersgräns för att byta juridiskt kön. Det är ytterligare ett uttryck för att frågor om barns mognad, trygghet och vuxnas ansvar engagerar många människor.

Varför talar vi så mycket om hur snabbt föräldrar ska återvända till arbetsmarknaden, men så lite om barnens behov av sina föräldrar? Varför mäter vi nästan allt i pengar och produktion, men sällan värdet av den tid en mamma eller pappa ägnar sitt barn?

Jag har under hela mitt politiska liv hävdat att människovärdet måste vara politikens utgångspunkt. Politikens uppgift är inte att bestämma hur familjer ska leva, utan att ge dem förutsättningar att själva forma sina liv.

För ett samhälle kan vara hur rikt som helst. Men om vi inte har tid för våra barn – vad är det då egentligen värt?

Alf Svensson
Tidigare europaparlamentariker och partiledare för Kristdemokraterna

FAMILJEN*först*
info@familjenforst.nu | www.familjenforst.nu

FAMILJEN*först* ges ut av insamlingsstiftelsen Institutet Familjen Först, som är en obunden tankesmedja, med utgångspunkt i kristen etik och demokrati samt människans värde och värdighet.

REDAKTION: OLA NILSSON, ÅKE LAGER OCH MIKAEL OSCARSSON
SÄLJARE MATTIAS OSCARSSON **ART DIRECTOR** JESSICA NYSTRÖM
TRYCKERI STARPRINT **VID FRÅGOR KONTAKTA:** INFO@FAMILJENFORST.NU

HELA DENNA TIDNING ÄR EN ANNONS FRÅN FAMILJEN FÖRST

Kärringen mot strömmen

Agnes Wold i ett öppenhjärtigt samtal om vetenskap, könsdysfori och ett uppskrämt Sveriges Radio. I maj ville en del kulturpersonligheter ”avmygga kärringen” för hennes ståndpunkt om könsdysfori. Nu läggs SR-podden Fråga Agnes Wold ner. I ett längre samtal berättar hon nu varför hon inte backar en millimeter.

TEXT **OLA NILSSON** FOTO **ÅKE LAGER**

Agnes Wold sitter hemma hos sig och jag hos mig när vi kopplar upp oss för vårt samtal. Det ska visa sig bli långt, intensivt – och fryntligt. Men med ett allvar under ytan.

Inför samtalet har jag läst in mig ordentligt, men jag måste bekänna: själv kan jag ibland ducka när jag tycker annorlunda än majoriteten. Agnes Wold däremot verkar inte alls vara konflikträdd. Hon säger utmanande sanningar på ett självklart, ja, nästan gemytligt sätt.

Och får människor att gå i taket.

Det hände senast i maj, när programledarna David Sundin och Christopher Garplind krävde att hon skulle ”myggas av” efter ett uttalande om ett hypotetiskt barnbarn med könsdysfori. Ångrar hon det hon sa, nu när hennes podd i Sveriges Radio läggs ner vid årsskiftet?

Till den frågan återkommer vi. Men vi börjar i en annan ände.

Att hon går mot strömmen är inget nytt. När Expressen utsåg henne till Årets Kvinna 2016 löd motiveringen: I en medievärld som premierar åsikter och bildsköna brudar, slog hon sig in i toppen och gjorde slarvsylta av myter om städning, amning och klimakteriet. På kort tid har professor Agnes Wold gått från stridbar förebild i den gubbiga universitetsvärlden, till att också bli hela Sveriges kärring mot strömmen.

Vad driver dig att säga emot när de flesta tycker annorlunda än du?

– Det är ju att jag är läkare. Men också att jag först gick en forskarutbildning – så jag doktorerade och var docent innan jag blev läkare – och genom hela min läkarutbildning var jag alltså redan vetenskapligt tränad.

– Så det vetenskapliga har jag liksom sugit i mig, sedan ... alltid.

Fakta

Viktiga årtal kring vården av unga med könsdysfori

2019 Uppdrag granskning sänder *Tranståget* i tre delar (SVT)

2020 Socialstyrelsen redovisar att könsdysfori bland flickor 13–17 år ökat med närmare 1 500 procent under åren 2008–2018. Många har även andra psykiatriska vårdbehov utifrån diagnoser som depression och autism och suicidförsök.

2021 *Transbarnen* (SVT) avslöjar att barn skadats av hormonbehandling. I maj stoppar Karolinska nya behandlingar av unga.

2022 Socialstyrelsen slår fast att pubertetsblockerare och könskonträra hormoner bara får ges till barn inom ramen för vetenskaplig uppföljning.

2024 Karin Mattisson och Carolina Jemsby ger ut boken *Ånger – ett reportage inifrån transvården* (Mondial).

2026 En finsk registerstudie i Acta Paediatrica visar att psykiatriska problem ökar bland barn och unga efter att de påbörjat medicinsk behandling (se nästa uppslag).

Den bedrift Agnes Wold är mest nöjd med är att hon och Christine Wennerås i en studie 1997 visade hur kvinnor inom akademin diskriminerades systematiskt. Kanske kommer hon även att bli ihågkommen för sin del i kritiken av bristande vetenskaplighet i vården av unga med könsdysfori.

– På ett övergripande plan har jag därför förmågan att läsa in komplexa vetenskapliga texter, bedöma deras kvalitet och förmedla deras resultat sakligt. Och lite lättfattligt som jag exempelvis gör i SR-podden.

Låt oss gå till frågan där du höjt en varningsflagg de senaste åren: vården av barn och unga med könsdysfori. Hur ser du på det vetenskapliga stödet för att ge dessa barn och unga vuxna pubertetsblockerare, könskonträra hormoner och kirurgi?

– Det är välkänt inom medicinen att om du mår väldigt dåligt psykiskt, kan du projicera det på nästan vad som helst. Och om någon då säger till en ungdom: det kanske beror på att du är född i fel kropp. Ja, då kanske du griper efter det halmstrået.

– Men det kan vara farligt att introducera sådana tolkningar kring måendet för tonåringar. Det finns skäl till att denna typ av behandling var förbjuden fram till 2001.

– Och detta har nu bekräftats av professor Kaltiala och hennes team i Finland. När de följer upp den här gruppen över tid, ser de precis det som är känt gällande vuxna genom tidigare forskning: även tonåringarna har mycket mer psykiatriska diagnoser efter behandlingen än före.

– Och då är det rimliga att fråga sig: hade det varit bättre om de inte påbörjade denna form av behandling utan fick annan hjälp?

Vad ser du som det allvarligaste?

– Jag är labbläkare, har arbetat mycket med barn och deras immunsystem och har därför haft barnläkare i min forskargrupp sedan 80-talet. Så jag har sett hur de jobbar och hur enormt noga de är.

– Men så har vi barnen som behandlas på könstransitionskliniker.

– Hela detta fält kännetecknas av att systematisk uppföljning inte görs och kliniska data inte samlas in. Det finns inte en enda långsiktig svensk studie trots 25 års verksamhet.

– Det mest skrämmande är att svensk vård under 25 års tid har ägnat sig åt en helt obevisad medicinsk behandling av barn som är förvirrade kring sitt kön. Jag blir väldigt stressad av att det varje år mals in nästan 50 nya barn i detta och att jag inte kan förhindra det.

– Dessutom sker det trots att Socialstyrelsen 2022 sa att behandlingarna skulle upphöra utom i exceptionella fall.

Ditt engagemang här för mig till ditt uttalande i Hotspot i våras. Efteråt sa Sveriges Radio att du var ångerfull. Men ångrar du det?

– Nej, nej, nej. Tvärtom! Jag har ju träffat de här barnen och föräldrarna – som sitter i kläm som i ett skruvstäd mellan omsorgen om barnet, sociala myndigheter och vården. Det är otroligt otäckt.

– Då känner jag att jag som kan, måste ställa mig upp och skydda de här föräldrarna – och naturligtvis deras barn.

HELA DENNA TIDNING ÄR EN ANNONS FRÅN FAMILJEN FÖRST

Info

Stormen i maj

1 juli 2026 träder en ny lag i kraft där försök att ändra någons könsidentiet kan ge 4 års fängelse.

I maj säger Agnes Wold i webbprogrammet Hotspot: Om mitt barnbarn kom och sa: ”Jag är född i fel kropp” och så vidare, skulle jag göra allt som stod i min makt för att ”omvända” det. Jag skulle ta fyra års fängelse.

I september medger Sveriges Radio att ett skäl att podden Fråga Agnes Wold läggs ner är den uppmärksamhet Wolds uttalanden kring könsdysfori hos unga fått.

Uttalandet fick SVT- och SR-profilerna David Sundin och Christopher Garplind att gå i taket. Båda talade om att ”mygga av” dig och Garplind påstod: ”Hon vet uppenbarligen inte vad hon snackar om.” Nu har ansvarig på Sveriges radio sagt att uppmärksamheten i frågan delvis är anledning till att podden Fråga Agnes Wold läggs ner vid årsskiftet. Vad tänker du kring det?

– Att det är väldigt speciellt med Sveriges Radio och hur de tar åt sig. Det har de som stått bakom dessa ofta koordinerade drev insett och därför alltid kallat mig ”SR-profilen”. Det började redan för tre år sedan när jag skrev min första krönika i Expressen om den blivande könstillhörighetslagen. Så det är inget nytt.

– Mina arbetsgivare inom sjukvård och universitetet är naturligtvis helt resistenta mot sådant. Där ingår det i jobbet att få använda sin yttrandefrihet.

> **”Jag kan inte styra över andra människor, men det jag kan göra det måste jag göra: undervisa, undervisa och undervisa.**

Slutligen: vad behöver hända nu, som du ser det?

– Det första steget är att ingen ska kunna säga: Jag visste inte!

– Sedan är det lätt att tro att om vi bara visar vad vetenskapen säger, då ska alla ta det till sig. Men min erfarenhet säger mig att det kan ta både 10 och 15 år för en sanning att få genomslag.

– Så jag kan inte styra över andra människor, men det jag kan göra det måste jag göra: undervisa, undervisa och undervisa.

Och därmed är ett nästan två timmar långa samtal slut. Vi säger hej och stänger ner länken. Och jag funderar: är det verkligen ”myggas av” hon ska? Är det inte snarare ”myggas på” – om den här kärringen-mot-strömmen faktiskt har rätt. Igen.

Och hon har faktiskt svenska folket med sig i frågan om könsdysfori. Strax före valet gjorde Verian (tidigare Sifo) en opinionsundersökning där 74 % tyckte att 16 år är en alldeles för låg ålder för att byta kön.

Mygga av *är radiospråk för att ta av någon mikrofonen.*

Polismästaren: Morfar är min hjälte

Han är polismästaren som inte skräder orden. En av Sveriges mest profilerade röster i kampen mot gängkriminaliteten. Men Jale Poljarevius kunde själv ha hamnat på andra sidan lagen. En person gjorde skillnad: morfar.

TEXT OCH FOTO **ÅKE LAGER**

När pappa svek och mamma var tvungen att arbeta heltid blev morfar min trygga punkt. Nära anhöriga som bryr sig och har tid är det bästa skyddet mot att ett barn hamnar i kriminalitet.

Vi sitter i polishusets nästan tomma cafeteria och dricker ”snutkaffe”, som det brukar heta i deckare. Han talar lika engagerat om familjens betydelse som om kampen mot de kriminella gängen. För honom hänger frågorna tätt samman.

Jale växte upp i Belgrad i dåvarande Jugoslavien. Pappan var frånvarande och mamman arbetade. I stället blev morfar den stora förebilden. Han var pensionerad byggnadsingenjör och tidigare underrättelseofficer i den kungliga jugoslaviska armén. Under kommunistregimen levde familjen ständigt med oron att hans bakgrund skulle avslöjas.

– Andra barn fick höra sagor om Pippi Långstrump. Min morfar läste om Sherlock Holmes för mig. Det hade nog socialtjänsten haft en och annan invändning mot om de vetat, säger han med ett leende.

Pappan hade tidigt lämnat familjen för att bli gästarbetare i Sverige. Tanken var att han skulle skicka hem pengar. I verkligheten blev det tvärtom – morfar fick skicka pengar.

1975 kunde även Jale, hans mamma och morfar flytta till Sverige. Jale var elva år. Men återföreningen med pappan blev en besvikelse.

– Vi upptäckte att pappa hade en ny familj här. Ändå ville han fortsätta vara gift med mamma för att slippa betala underhåll.

Pappan försökte locka sonen att flytta hem till honom. Han berättade om sina restauranger, villor och allt Jale en dag skulle få ärva.

– Men jag ville bo med morfar. Då kallade pappa honom ”en gubbjävel som snart kommer att dö”. Där och då sa jag hejdå till pappa för gott.

I fjol kom Jale Poljarevius självbiografi *Polismannens tårar*.

– Poliser är också människor. Vi är inga uniformerade robotar. Vi har känslor. När gängvåldet eskalerade 2023 och oskyldiga människor dödades gick det inte att förbli oberörd. Bakom varje skjutning fanns människor, familjer och liv som slogs i spillror.

Sedan 2022 har skjutningarna mer än halverats. Men Jale vill inte ge polisen hela äran.

– Hela samhället har ryckt upp sig. Läkare räddar fler skottskadade. Skola, socialtjänst och polis samarbetar bättre för barnens bästa. Vanliga människor är mer uppmärksamma och hör av sig.

> **”Ge barnen tid. Var närvarande. Prata med dem.**

Dessutom har nya lagar gett polis, åklagare, domstolar och banker bättre verktyg. Farliga personer kan hållas inlåsta längre och polisen har fått större möjligheter att ingripa på sociala medier, där mycket av rekryteringen sker.

Men det finns också en mer cynisk förklaring till att skjutningarna minskat.

– Vi har skrämt bort många gängkriminella från Sverige. Nu skjuter de varandra i Spanien, Turkiet eller Irak i stället.

Samhället måste fortsätta pressa tillbaka kriminaliteten. Men framför allt hindra att nya barn rekryteras. Här återvänder Jale till sin egen uppväxt. Till morfar. Till tryggheten som gjorde skillnaden.

– Det bästa vi kan göra är att arbeta förebyggande. En stark familj som gör allt för att skydda sina barn är det bästa vaccinet. Tyvärr är det ofta barn som vuxit upp med ensamstående mammor och frånvarande pappor som lockas in i kriminaliteten.

Men vad kan en vanlig förälder göra när gängen lockar med pengar, status och tillhörighet?

Jales svar är nästan provocerande enkelt: Ge barnen tid. Var närvarande. Prata med dem.

– Ta vara på tiden med era barn. De är inte tio år för evigt. Snart är de sexton och då är kompisarna viktigare.

Det handlar inte om några märkvärdiga insatser. Tvärtom.

– Ät middag tillsammans. Fråga hur dagen har varit. Lyssna på svaren. Känner du dina barn märker du också när något inte stämmer. När magkänslan säger att något är fel ska man inte blunda.

– Våga fråga! Varför har barnet plötsligt blivit tystlåtet? Varifrån kommer den dyra jackan eller den nya mobilen? Varför har umgänget förändrats? Föräldrar måste våga vara föräldrar, också när frågorna blir obekväma.

Och det gäller inte bara pojkarna. Även flickor kan dras in i gängens värld, ibland utan att omgivningen upptäcker det.

Men familjerna kan inte bära hela ansvaret. Jale lyfter också fram idrottsföreningar, kyrkor och andra delar av civilsamhället. Där finns vuxna förebilder, gemenskap och meningsfulla aktiviteter som kan ge barnen ett alternativ till gängens lockelser.

Det är lätt att fastna i rubrikerna om skjutningar, sprängningar och nya polisiära insatser. Men efter samtalet med Jale Poljarevius dröjer sig en annan bild kvar.

En liten pojke i Belgrad. En morfar som hade tid. Och en trygghet som kom att förändra ett helt liv. Kanske börjar kampen mot gängen just där. Inte med blåljus och handbojor, utan med en vuxen som finns där när ett barn behöver någon.

Tips!

Jales råd till föräldrar

Ta vara på tiden. Barnen är inte tio år för evigt. När tonåren kommer får kompisarna allt större betydelse.

Var närvarande. Lägg undan mobilen, stäng av tv och låt inte jobbet stjäla all uppmärksamhet.

Ät tillsammans. Fråga hur dagen varit. Lyssna och lär känna barnets vardag.

Lita på magkänslan. Märker du att något förändrats? Avfärda inte oron.

Våga ställa frågor. Varifrån kommer den nya jackan eller mobilen? Varför har barnet blivit tyst eller börjat umgås med nya personer?

Glöm inte flickorna. Även flickor kan dras in i kriminalitet och ibland vara skickligare på att dölja det.

Fakta

Jale Poljarevius

Född: 1964 i Belgrad, dåvarande Jugoslavien.

Till Sverige: 1975, elva år gammal.

Yrke: Polismästare och underrättelsechef i polisregion Mitt. Tidigare chef för lokalpolisområde Uppsala. Polis sedan 1989.

Viktigaste förebild: Morfar.

Aktuell bok: Polismannens tårar – ett frontsvins bekännelser (Volante, 2025).

KÖNSDYSFORI

Inga fördelar för kvinnor med könstillhörighetslagen

Två rätt ifyllda kryssrutor från din vårdcentral och Socialstyrelsens beslut gällande din ansökan är en formalitet. Det ska vara lätt att byta juridiskt kön i Sverige, som politiker lovat. Men varför ska det vara det – och till vilket pris? FAMILJENförst har träffat Anna-Karin Wyndhamn för en analys av lagändringens konsekvenser.

TEXT **OLA NILSSON**

Sveriges nya könstillhörighetslag trädde i kraft den 1 juli förra året. Den förändrar hur kön definieras juridiskt i Sverige, så att biologi inte längre spelar roll.

I lagen är självupplevt kön det som definierar juridiskt kön.

Anna-Karin Wyndhamn är doktor i pedagogiskt arbete, tidigare anställd vid Nationella sekretariatet för genusforskning vid Göteborgs universitet, författare och numera en av redaktörerna på nättidskriften Kvartal.

Hon var en av de tidiga kritikerna till den nya könstillhörighetslagen, och stryker under att det inte är en liten förändring att en persons upplevelse av kön nu är vad samhället ”bokför”

– Det är något helt nytt att lagen säger: nu ska vi bokföra det du känner.

I förlängningen ser Anna-Karin något förtryckande – inte frihetligt – i detta. Om hon som kvinna vill klä sig som en man är hon redan fri att göra det.

– Men det förpliktigar inte mig att säga till staten: jag identifierar mig som man, var vänlig bokför det. I förlängningen innebär lagen en repressiv risk. Staten kan få för sig att registrera andra aspekter av en människas tankar och känslor. Vilka andra preferenser ska staten få bokföra: Sexualitet? Religion?

Könsideologi med stort genomslag

För den som tidigare genomgick könsbekräftande vård och kirurgi, där den största gruppen var vuxna män, var registreringen av nytt juridiskt kön det sista steget i processen.

Nu riskerar det istället att bli det första.

Mikael Landén är specialistläkare inom psykiatri, forskare och professor vid Göteborgs universitet. Han varnade lagstiftarna för att anta den nya lagen eftersom den bygger på samma könsideologi som under början av 2010-talet var starkt bidragande till det dramatiska uppsvinget av könsdysfori bland främst tonårsflickor.

Före 2001 tilläts inte medicinsk behandling av barn och unga, utan vården var inriktad på det psykiska måendet.

– Skillnaden den här gången är att behandlingen, med kirurgiskt borttagande av kroppsdelar och livslång hormonbehandling som medför sterilitet, är oåterkallelig. Det vill säga att om personens upplevelse av kön ändras efter något eller några år får den leva med de här konsekvenserna.

– Och att så unga personer som 16 år nu smidigt ska få byta juridiskt kön kommer att förstärka det här fenomenet. Jag är väldigt orolig för de ungas hälsa, sade Landén i Svenska Dagbladets podd Ledarredaktionen.

Stor påverkan på ungas vardag

Anna-Karin Wyndhamn håller med, och motsätter sig att vuxenvärlden omedelbart måste bejaka, bekräfta, bokföra.

– Den föreställningen gör ju att en individ som tidigt i livet är osäker på sig själv – har känslor i kroppen som är ganska vanliga i puberteten och i det skedet experimenterar och testar olika uttryck – krockar med samhället som säger: Låt oss låsa fast dig i det du testar nu.

Redan i dag har detta fått genomslag ned i ungas vardag. I en krönika i Göteborgs-Posten pekar Anna-Karin på hur Skolverket i ett direktiv till lärare vill att de ska bekräfta när en elev aviserar en ny könsidentitet, ett nytt namn eller pronomen. Samtliga administrativa system ska uppdateras.

”Hela jämställdhetskampen faller”

Anna-Karin ser i allt detta en särskilt destruktiv påverkan på kvinnors rättigheter och hela jämställdhetsarbetet – det hon ägnat större delen av sin yrkeskarriär åt.

Fokus i svenskt jämställdhetsarbete har varit att stärka möjligheter för inte minst kvinnor att bryta mot traditionella könsroller, exempelvis i val av yrke och utbildning. Men det har förutsatt att kön existerar – att kvinnor och män finns som fysiska, biologiska, materiella verkligheter.

– Det postmoderna och poststrukturella tankegods som könstillhörighetslagen bygger på erkänner inte att kön existerar som en materialitet. Allt som finns är våra egna konstruktioner och föreställningar.

– Därmed faller hela jämställdhetskampen och särskilt allt som går att mäta fysiskt och jämföra i förhållandet män – kvinnor, så som lönenivåer, pensioner, hälsa.

Kvinnor ska flytta på sig

Här står Anna-Karin sida vid sida med Sveriges Kvinnoorganisationer, en av remissinstanserna som motsatte sig den nya könstillhörighetslagen utifrån hur den nya juridiska definitionen av kön negativt påverkar det fortsatta jämställdhetsarbetet.

– De postmoderna feministerna och transaktivisterna tycks mer upptagna av att de arenor som kvinnor vunnit genom jämställdhetskampen inte längre ska vara bara för biologiska kvinnor. De ska öppnas för alla som identifierar sig som kvinnor.

– Vi ser det inom elitidrotten, men framför allt i de fall som spelat upp sig inom kriminalvården, där män som fortfarande är män – men säger att de identifierar sig som kvinnor – med hjälp av könstillhörighetslagen kan skapa en utsatthet för biologiska kvinnor.

– Jag kan inte komma på något som biologiska kvinnor vunnit på könstillhörighetslagen. Det är kvinnor som ska flytta på sig igen.

> **”Det postmoderna och poststrukturella tankegods som könstillhörighetslagen bygger på erkänner inte att kön existerar som en materialitet.**

Wyndhamn påpekar att med den nya könstillhörighetslagen blir kvinnorna förlorare.

Fler unga behövde psykiatrisk vård efter könskorrigering

Ingenting tyder på att medicinsk behandling av unga med könsdysfori gör att de mår bättre psykiskt. I stället ökar behovet av psykiatrisk vård enligt en ny studie av fyra finska forskare i tidskriften Acta Paediatrica.

TEXT **OLA NILSSON** FOTO **ADOBE STOCK**

Det har funnits höga förväntningar på att starta könsbekräftande medicinsk behandling redan under tonåren, utifrån tron att det skulle ge positiv effekt på den psykiska hälsan, säger Sami-Matti Ruuska, läkare och forskare vid Tammerfors universitet och huvudförfattare till artikeln.

– Men vår studie påvisade inte några sådana fördelar.

– Tvärtom pekar resultaten på en försämrad psykisk hälsa hos dem som genomgår medicinsk könsbekräftande behandling, fortsätter han efter att ha tydliggjort att det rör sig om en ”exceptionellt omfattande, nationellt representativ, uppföljande registerstudie”.

Beskrivningen stämmer verkligen: Studien bygger på registeruppgifter om samtliga barn och unga under 23 år som remitterades till Finlands båda könsidentitetskliniker mellan 1996 och 2019, totalt 2 083 personer. De har jämförts med en kontrollgrupp på 16 643 jämnåriga.

Och resultatet?

– Studien visar att nästan hälften av dem som remitterades för könsdysfori redan tidigare hade problem som krävde psykiatrisk vård. Minst två år efter det första besöket hade andelen ökat till över 60 procent. I kontrollgruppen låg den stilla på omkring 15 procent.

Forskarna menar även att könsdysforin för en del av ungdomarna kan vara en följd av andra psykiska problem.

Studien har också fått kritik. Ett 50-tal forskare har bett tidskriften ompröva den, bland annat för att registerdata inte kan visa orsakssamband. Författarna har svarat att de inte gör anspråk på det, men att resultaten är allvarliga i sig.

> **”Det finns inget säkert vetenskapligt stöd för att ge unga könskorrigerande behandling.**

Trots formatet kan forskarnas engagemang upppfatta när de sammanfattar sin studie och skriver att ungdomarnas behov av psykiatrisk vård ökar efter ”medicinsk könsbekräftande behandling” – ett samlande begrepp för pubertetsblockerare, könskonträra hormoner och kirurgi.

– Detta understryker vikten av noggranna bedömningar och rätta behandlingar av de psykiska problem som de som söker könskorrigerande vård har, både före och efter åtgärder som inte går att ångra, skriver Sami-Matti Ruuska och de andra forskarna i en sista diskussion om studiens resultat och könsdysforivården.

Det går inte att ta miste på allvaret i författarnas avslutande uppmaning:

– Psykiatriska behov måste mötas på ett adekvat sätt.

Sami-Matti Ruuska är läkare och forskar vid Tammerfors universitet.

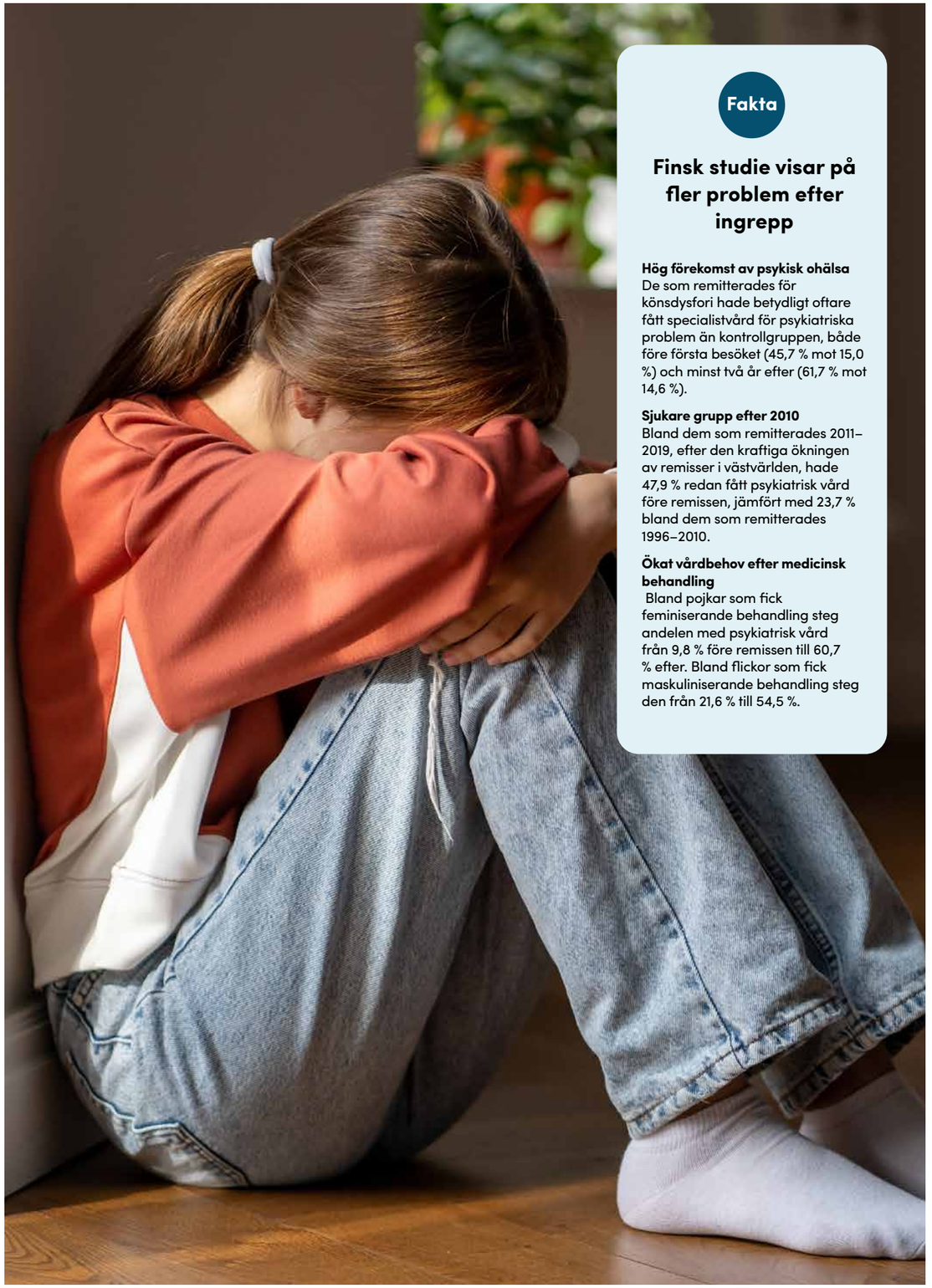

Fakta

Finsk studie visar på fler problem efter ingrepp

Hög förekomst av psykisk ohälsa
De som remitterades för könsdysfori hade betydligt oftare fått specialistvård för psykiatriska problem än kontrollgruppen, både före första besöket (45,7 % mot 15,0 %) och minst två år efter (61,7 % mot 14,6 %).

Sjukare grupp efter 2010
Bland dem som remitterades 2011–2019, efter den kraftiga ökningen av remisser i västvärlden, hade 47,9 % redan fått psykiatrisk vård före remissen, jämfört med 23,7 % bland dem som remitterades 1996–2010.

Ökat vårdbehov efter medicinsk behandling
Bland pojkar som fick feminiserande behandling steg andelen med psykiatrisk vård från 9,8 % före remissen till 60,7 % efter. Bland flickor som fick maskuliniserande behandling steg den från 21,6 % till 54,5 %.

Ungdomarnas mående skulle bli bättre när deras könsdysfori behandlades medicinskt. Istället ökade deras behov av psykiatrisk vård. Det visar en ny mastodontstudie av forskare i Finland.

BIRTH GAP

Vem ska byta blöja på oss när vi blir gamla?

Sverige har de lägsta födelsetalen sedan 1749. Det förebådar en kris ingen talar om. När pensionsåldern i framtiden har höjts till 75 år och sjukvården skriker efter personal kommer vi att tala om 2026 som the good old days.

TEXT **ÅKE LAGER** BILD **AI-GENERERAD**

Fakta

Stephen Shaw

Ålder: 59

Nationalitet: Brittisk

Bor: Tokyo

Yrke: Dataanalytiker, demograf, företagare, dokumentärfilmare och föreläsare

Aktuell: Har forskat om befolkningskrisen och har gjort dokumentärfilmen *The Birth Gap* som streamats närmare en miljon gånger

Stephen Shaw är bekymrad över den befolkningskris han ser Västvärlden stå inför. Foto Åke Lager

Jag är gammal. Väldigt gammal. Jag behöver hjälp att komma ur sängen, men kvinnan som skulle ha hjälpt mig arbetar inte i dag. Hon finns nämligen inte. Inte hennes vikarie heller. De blev aldrig födda.

Till äldreboendet är kön lång. På vårdcentralen finns det gott om patienter men ont om personal. Skolor står tomma. Det finns helt enkelt inga barn att stoppa in i dem. Pensionsåldern har blivit 75, kanske 77.

Det låter som en dystopisk tv-serie. Det är det inte. Det är demografi. Och forskaren och demografen Stephen Shaw är övertygad om vi kan vara på väg dit.

– Då kommer vi att kalla vår nutid för ”the good old days”, säger han.

Jag träffar Stephen Shaw på en konferens i Stockholm. Han är brittisk dataanalytiker och demografisk forskare, mannen bakom dokumentärprojektet och filmen *Birthgap*, som snart har streamats en miljon gånger. Han har ägnat många år åt att studera hur många barn vi får. Eller snarare: Hur många vi inte får. I Sverige är födelsetalen de lägsta sedan 1749.

Vi har ägnat ett halvsekel åt att oroa oss för att människorna ska bli för många på detta jordklot. Nu kommer Shaw och rör till det. Han säger att problemet kan bli det motsatta. Vi blir för få.

Det luriga är att katastrofen inte kommer med stormsteg, den smyger sig på. Först föds lite färre barn. Sedan läggs en förskoleavdelning ner. Sedan en skola. Sedan ytterligare en. Plötsligt upptäcker vi att de små barnkullarna blivit vuxna och att det är just dessa människor som skulle ha arbetat på sjukhusen, byggt husen, kört bussarna, betalat skatterna och torkat oss där bak när vi blivit 93.

– Japan har redan kommit långt på den vägen. För 50 år sedan föddes omkring två miljoner japanska barn om året. I dag omkring 700 000. Sydkorea har gått ännu längre. Där är födelsetalet under ett barn per kvinna, berättar Shaw.

Man skulle kunna tro att människor helt enkelt tröttnat på barn. Att vi föredrar weekendresor, restauranger, katter, hundar och ett snyggt kök framför snoriga treåringar.

Visst finns det de som medvetet inte vill ha barn. Men Shaws forskning pekar på något betydligt mer anmärkningsvärt: Många vill ha barn. De får dem bara inte. Han använder uttrycket oplanerad barnlöshet.

– När jag intervjuar äldre barnlösa människor återkommer en märklig mening: ”Jag bestämde mig aldrig för att inte skaffa barn. Det bara blev så.”

För vi moderna människor har en plan. Först gymnasiet. Sedan universitetet, kanske lite mer universitet. Sedan jobb och karriär. Sedan resa, hitta sig själv och hitta en partner. Sedan en bra bostad och ordnad ekonomi. Och till sist: Barn.

– Vi har i praktiken sagt: ”Gör allt det där först och få barn sedan”. Men biologin och kroppen har inte varit med och utformat den planen, säger Shaw.

Problemet är att sedan blir senare och senare. Första barnet kommer allt senare. Då blir det mindre tid för nummer två och kanske tre.

– Vi har under ett halvsekel blivit fenomenalt duktiga på att berätta för ungdomar hur de ska undvika att få barn. Det är kloka råd, men har vi varit lika bra på att berätta hur fertiliteten faktiskt fungerar?

En 20-årig kvinna vet sannolikt betydligt mer om hur hon undviker en graviditet än om hur hennes möjligheter att få tre barn påverkas om hon börjar försöka långt senare i livet. Det är inte alltid så lätt att bli gravid och risken för missfall ökar med åldern.

Redan i skolan frågar vi barn: Vad vill du bli? Brandman? Läkare? Influencer? Vi har studievägledare, karriärcoacher och utbildningsmässor.

– Men vem frågar 20-åringen: Hur vill du leva? Vill du ha familj? Vill du ha två barn? Tre? Eller ännu fler? Är det viktigt för dig?

– Det handlar inte om att säga till en 22-årig kvinna: ”Nu får du skynda dig hem och föda barn.” Det vore idiotiskt. Det handlar om att säga: ”Om du vet att du vill ha barn – ta med det i beräkningen när du planerar ditt liv”, påpekar Shaw.

> **”Vad hindrar människor från att få de barn de själva vill ha? Den frågan borde vi kanske börja ställa redan nu.**

Männen då? De kommer inte undan. Män väntar också. Samma sak – utbildning, jobb, karriär, bostad och ekonomi. Sedan ska de känna sig ”redo”. Shaw skämtar om mannen som sitter i mammas källare och spelar dataspel medan han väntar på vuxenlivet. Men bakom skämtet finns en allvarlig poäng. Om männen börjar fundera på familj först vid 35 påverkar det också kvinnorna de ska bilda familj med.

– Kan vi inte importera arbetskraft då? Det fungerar. Åtminstone ett tag. Men sedan händer något förargligt. De blir gamla och behöver också pension, sjukvård och äldreomsorg. Då behövs nya unga.

Shaw tror därför inte att migration löser själva grundproblemet. Världen håller på att förändras. Födelsetalen sjunker snabbt även i Indien, Mellanöstern och Afrika.

Där sitter vi då i en framtid och drömmer oss tillbaka till ”the good old days” – 2026! Inte därför att vi var rikare. Inte därför att sjukvården var perfekt. Utan därför att det fortfarande fanns tillräckligt många människor för att få maskineriet att gå runt.

Och då kommer kanske någon att ställa frågan vi borde ha ställt långt tidigare: ”Hur kunde ett samhälle där så många människor sa att de ville ha barn sluta med att så många aldrig fick några?”

Stephen Shaw ställer frågan: ”Vad hindrar människor från att få de barn de själva vill ha?” Den frågan borde vi kanske börja ställa redan nu.

FAMILJEN

De första åren lägger grunden för livet

Ett spädbarn kan inte lugna sig självt. Det behöver en famn, en röst och ett ansikte som svarar. Om och om igen. I dessa små, vardagliga ögonblick händer något avgörande: barnet lär sig att världen går att lita på.

TEXT OCH FOTO **ÅKE LAGER**

Den amerikanska psykoanalytikern Erica Komisar menar att vi har underskattat betydelsen av den nära relationen mellan små barn och deras föräldrar – framför allt under de tre första levnadsåren.

Erica Komisar är i dag en efterfrågad föreläsare, syns i amerikanska tv-soffor och har hundratusentals följare på Instagram. Idag deltar hon via länk på ett seminarium om moderskap i Stockholm.

När hon talar om små barns behov återkommer hon ständigt till två ord: känslomässigt tillgänglig. Det räcker inte att mamma eller pappa befinner sig i samma rum. Det lilla barnet behöver bli sett, få svar på sina signaler, bli tröstat när det är ledset och möta en vuxen som är känslomässigt närvarande.

Ett litet barn kan ännu inte självt hantera rädsla, oro och stress. När barnet gråter och någon tar upp det, håller om det, talar lugnt och möter dess blick händer därför mer än att gråten tystnar. Barnet får hjälp att reglera sina känslor.

Och det sker inte en gång, utan tusentals gånger. Så småningom börjar barnet utveckla sin egen förmåga att hantera stress och starka känslor.

– Erfarenheten sätter sig som en grundläggande trygghet: När jag är rädd kommer någon. När jag gråter svarar någon. När jag behöver närhet finns någon där. Det är detta som är anknytning.

Komisar betonar särskilt de tre första levnadsåren, ibland kallade de första tusen dagarna. Under denna period utvecklas hjärnan snabbt samtidigt som barnet erövrar språk, känsloreglering och en grundläggande förståelse av relationer.

Erica Komisar medverkade via länk från USA på Haros internationella konferens ”Reclaiming motherhood”.

Fakta

Erica Komisar

Yrke: Psykoanalytiker, psykoterapeut, författare och föreläsare.

Specialområde: Barns psykiska hälsa, anknytning och föräldraskap, med särskilt fokus på de första tre levnadsåren.

Huvudbudskap: De första tre åren är avgörande för barnets känslomässiga utveckling. Hon betonar särskilt mammans betydelse, men också vikten av andra trygga vuxna.

Böcker: *Being There (2017) och Chicken Little, The Sky Isn't Falling (2021).*

Bakgrund: Har arbetat i privat praktik i New York sedan 1990 och medverkar regelbundet i amerikanska medier. Har 375 000 följare på Instagram.

Hon liknar det vid att bygga ett hus. En stabil grund betyder inte att huset aldrig kommer att utsättas för stormar. Men det står stadigare när stormen kommer.

Det betyder inte heller att allt är avgjort vid tre års ålder. Föräldraskap är inget prov där slutbetyget delas ut på treårsdagen. Men grunden spelar roll.

Utifrån det perspektivet ifrågasätter Komisar också föreställningen att mycket små barn framför allt behöver ”socialiseras” med andra små barn.

– Ett ettårigt barn kan naturligtvis vara nyfiket på andra barn och tycka om att vara tillsammans med dem. Men stabila relationer med lyhörda vuxna är viktigare i den åldern. Det är genom de vuxna som barnet lär sig språk, empati, självreglering och hur känslor hanteras.

Kamraterna blir viktigare senare.

Här hamnar Komisar mitt i en svensk diskussion. Många svenska barn börjar förskolan redan vid ett eller ett och ett halvt års ålder.

Komisar säger inte att förskola automatiskt är skadlig eller att barn som går där mår dåligt. Barn är olika, familjer är olika och förskolor är olika.

Men hon vill att vi ställer andra frågor.

– I stället för att bara fråga om förskolan är ”bra eller dålig” bör man fråga: Hur gammalt är barnet? Hur långa är dagarna? Hur stor är barngruppen? Hur många vuxna finns där? Hur ofta byts personalen? Och framför allt: Finns det någon vuxen som verkligen känner barnet och som barnet känner sig tryggt med?

För ett litet barn är det, menar hon, stor skillnad mellan att vara några timmar hos en välkänd mormor och att tillbringa en lång dag i en stor grupp där flera vuxna delar på ansvaret. Komisar vill därför se mindre grupper för de yngsta, större kontinuitet bland personalen och kortare dagar.

> **”Vi diskuterar gärna barnens skärmtid. Betydligt mer sällan vår egen. Skapa telefonfria zoner vid måltider och läggdags.**

– Det är inte kritik mot förskolepersonalen, betonar hon. Det finns helt enkelt en fysisk gräns för hur många små barns känslomässiga behov en vuxen kan möta samtidigt. Om tre ettåringar gråter går det inte att hålla alla tre i famnen.

Komisar framhåller mammans särskilda betydelse under spädbarnstiden. Barnet har levt i hennes kropp, känner igen hennes röst och lukt och kan efter födseln fortsätta den nära biologiska relationen genom exempelvis amning.

– Men det gör inte pappan oviktig. Tvärtom kan barnet ha flera trygga anknytningspersoner och pappans relation till barnet är betydelsefull, påpekar hon.

Det viktiga, menar Komisar, är att inte betrakta vuxna som utbytbara funktioner. Barnet känner sin mamma. Det känner sin pappa. Det känner sin mormor. Relationer byggs över tid.

Därför lyfter hon också fram mor- och farföräldrar och andra nära vuxna. Förr fanns ofta ett större nätverk runt barnet. Mammor arbetade hårt även tidigare, inte minst i jordbruket, men barnen fanns ofta nära och omgavs av syskon, mor- och farföräldrar, släktingar och grannar.

– Men närvaro kan inte räknas enbart i timmar. En förälder kan vara hemma hela dagen och ändå vara känslomässigt frånvarande. Vi diskuterar gärna barnens skärmtid. Betydligt mer sällan vår egen.

– Skapa telefonfria zoner. Vid måltiderna. Vid läggdags. När barnet kommer hem. Lägg telefonen i ett annat rum och ge barnet din odelade uppmärksamhet.

Och till den förälder som läser detta och tänker att de första åren blev fel har Komisar ett viktigt budskap: Titta inte bara bakåt.

– Anknytning kan stärkas och relationer kan förändras. Var där nu. Lyssna. Läs tillsammans. Lek. Ät tillsammans.

Barn behöver inte perfekta föräldrar. De behöver inte storslagna aktiviteter eller ett minutiöst planerat familjeliv. De behöver vuxna som har tid att se dem.

Det är en gåva att få vara hemma med mina barn

Svenska politiker går i otakt med folket som de representerar. På annat sätt är det svårt att tolka den opinionsundersökning Verian (f d Sifo) gjorde strax före valet. 70 procent tycker att föräldrarna själva ska få bestämma hur de tar ut sin föräldraledighet. En av dessa är Siri Lind, som valt att vara hemma med sina barn.

TEXT OCH FOTO **ÅKE LAGER**

I ett gammalt gult hus på landsbygden utanför Uppsala har Siri Lind, maken Simon och deras tre barn skapat det familjeliv de själva vill ha. Här finns gott om leksaker, barnböcker och en liten lekplats i trädgården.

När Siri Lind blev mamma förändrades hennes syn på vad som är viktigast i livet. Hon lämnade läraryrket för att vara hemma med sina barn. Inte för att hon saknar ambitioner, utan för att ge barnen något som inte går att köpa för pengar – tid, närhet och en trygg vardag.

Yngsta dottern Frida är bara tio veckor och vilar i mammas famn under intervjun. Storebror har börjat skolan medan femåriga systern fortfarande är hemma.

För Siri var det inte självklart att bli hemmamamma. Hon trivdes med sitt jobb, men när första barnet föddes växte en annan övertygelse fram.

– Ju närmare det kom att jag skulle börja arbeta igen, desto mer ångest kände jag. Jag ville helt enkelt inte lämna mitt barn.

Det blev maken Simon som hjälpte henne att våga följa sin övertygelse.

– Till slut sa han: Strunta i att börja jobba, fortsätt att vara hemma. När han bekräftade att det var okej att känna så blev det avgörande.

– Jag ser det inte som en uppoffring. Tvärtom är det en gåva att få vara hemma med mina barn. De här åren kommer aldrig tillbaka.

Hon upptäckte också hur familjens vardag förändrades. När hon tog hand om barnen och mycket av arbetet hemma blev kvällarna mindre stressiga.

– Min man brukar säga att vardagen är livet. Man kan inte bara vänta på helgen eller sommarlovet. Man måste skapa ett bra liv som man är nöjd med varje dag.

> **Jag vill inte se tillbaka och önska att jag hade varit mer tillsammans med mina barn.**

Siri talar varmt om ett enkelt liv där barnen får vara delaktiga i familjens sysslor. Att baka, tvätta eller följa med ut i trädgården kan vara minst lika värdefullt som organiserade aktiviteter.

– Det är som om vi tror att barnen hela tiden måste få uppleva något stort. Men det kan räcka med en picknick i trädgården, att ligga på en filt och titta på molnen eller göra en utflykt i skogen.

Bakom valet finns också en stark övertygelse om föräldrarnas betydelse under småbarnsåren. Siri har av eget intresse läst mycket och betonar hur viktig anknytningen är fram till tre års ålder.

– Vi vill inte ha ett liv där våra barn tillbringar majoriteten av sin vakna tid med andra vuxna och andra barn.

Det betyder inte att hon vill isolera barnen. Tvärtom har hon lagt stor energi på gemenskap med andra familjer och startat Facebookgruppen *Hemmabarn i Uppsala* där man bestämmer träffar med varandra.

Hon håller inte med om att barn måste gå i förskolan för att utveckla sin sociala förmåga.

– Barn har klarat sig utan förskola genom hela mänsklighetens historia. Barn som växer upp hemma får ofta goda möjligheter att lära sig socialt samspel genom sina föräldrar, syskon och andra människor de möter.

För familjer som väljer att en förälder stannar hemma brukar det vara ett pussel för att få ekonomin i balans. Därför arbetade Siri som dagmamma under flera år. Tillsammans med en annan mamma i bygden tog hon hand om både egna och andras barn.

Siri Lind med 10 veckor gamla dottern Frida.

När graviditeten med Frida blev för tung avvecklade hon verksamheten. Nu funderar familjen på försörjningen när föräldrapenningen tar slut. Men Siri är fast besluten att fortsätta vara hemma.

– Jag är villig att göra nästan vad som helst för att lösa det. I värsta fall får vi sälja huset och flytta till ett litet torp.

Hon är medveten om att alla familjer inte har ekonomiska möjligheter och att många föräldrar gärna vill arbeta.

– Ingen kvinna ska tvingas vara hemma om hon inte vill. Men de som vill vara hemma borde också få stöd av samhället.

En vanlig invändning är att hemmamammor riskerar att förlora karriär, egentid och självständighet. Men Siri ser annorlunda på saken.

– Småbarnsåren är korta. Under de här få åren när barnen verkligen behöver mig får jag lägga mina egna behov lite åt sidan. Jag vill inte se tillbaka och önska att jag hade varit mer tillsammans med mina barn.

– Det bästa är att jag slipper stressa och får tillbringa dagarna med mina barn, följa deras utveckling och vara med när de gör saker för första gången.

Siris engagemang stannar inte vid den egna familjen. Genom Instagramkontot *Barntid*, med 17 000 följare, skriver hon om familjeliv och föräldrars rätt att själva bestämma över sin vardag.

När ett förslag om obligatorisk förskola från tre års ålder aktualiserades startade hon en namninsamling som fick flera tusen underskrifter.

– Jag blev mer och mer upprörd. Jag är inte emot förskolan. Den fyller en viktig funktion för många familjer. Men varför ska den vara obligatorisk? Ska man inte ens kunna bestämma att man vill hälsa på mormor eller farfar mitt i veckan?

Hon är också kritisk till kvoteringen av föräldraförsäkringen.

– Familjer är olika och har olika förutsättningar. Vill man dela lika ska man naturligtvis få göra det. Men vi som vill göra på ett annat sätt måste också få den möjligheten.

Hon tycker att jämställdhetspolitiken ibland får för stor betydelse i förhållande till barnens behov.

– För oss är det viktigaste inte att dela allting exakt lika, utan att göra det som fungerar bäst för vår familj. Om vi uppfostrar barn till att bli trygga och harmoniska människor är det ett viktigt bidrag till samhället, säger hon till sist.

Fakta

Siri Lind

Familj: Maken Simon och tre barn, 7 och 5 år och en nyfödd bebis

Bor: Rasbo utanför Uppsala
Sociala medier: *Barntid* på Instagram, Facebook och hemsida

Övrigt: Styrelseledamot i Haro, tid för barnen, Haro.se

> **Ingen kvinna ska tvingas vara hemma om hon inte vill. Men de som vill vara hemma borde också få stöd av samhället.**

Fotx: © House of Lords / photography by Roger Harris.

Jane Campbell.

Fotx: © House of Lords / photography by Roger Harris.

Tanni Grey-Thompson.

DÖDSHJÄLP

”Det är inget val – det är ett hot”

Dödshjälp stoppades nyligen i två brittiska parlament. Bakom motståndet stod några av dem som själva har mest att förlora: svårt sjuka och människor med omfattande funktionsnedsättningar. Samtidigt växer kritiken mot länder där dödshjälp redan är tillåten. Nu höjs varnande röster också i Sverige.

TEXT **OLA NILSSON** FOTO **ÅKE LAGER**

En fruktansvärd död eller en assisterad död. Det är i realiteten inte ett val utan ett hot.

Orden kommer från Ashley Dalton, brittisk parlamentsledamot och tidigare biträdande folkhälsominister. Hon vet vad hon talar om. Själv lever hon med obotlig bröstcancer i stadium fyra.

När det brittiska underhuset i september röstade nej till dödshjälp var hon en av dem som bidragit till att vända opinionen. Ett år tidigare såg allt annorlunda ut. Då hade underhuset röstat ja till att legalisera dödshjälp för vuxna i England och Wales.

Men motståndet växte. Lagförslaget fastnade i överhuset, där omkring 1 200 ändringsförslag väcktes. Förespråkarna talade om obstruktion. Motståndarna menade att förslaget var fullt av brister.

När frågan återkom till underhuset den 11 september blev resultatet 286 röster mot 270. Redan i mars hade det skotska parlamentet sagt nej till ett liknande förslag.

En avgörande roll spelades av den brittiska funktionsrättsrörelsen. Dess företrädare utmanade själva grundargumentet för dödshjälp: att det handlar om människans rätt att bestämma över sitt eget liv.

För vad är ett fritt val värt om alternativet är att leva utan tillräcklig vård, assistans eller stöd?

Jane Campbell, ledamot i överhuset och grundare av organisationen Not Dead Yet UK, har kämpat mot dödshjälp i 22 år. Hon har en medfödd muskelsjukdom och använder både rullstol och respirator.

– Det här lagförslaget ger inte ett reellt val. Det garanterar inte allmänt tillgänglig palliativ vård, framhöll hon.

Hon pekade också på något som sällan får lika stort utrymme i debatten: rädslan för att vara en börda för anhöriga och samhället.

En annan stark röst var den flerfaldiga paralympiska medaljören Tanni Grey-Thompson, som är ledamot i överhuset.

– Vi har gång på gång hört de obotligt sjukas röster. Men det gäller också rösterna från dem som känner att de inte ges något val, sade hon.

Skådespelerskan Liz Carr, som själv har en funktionsnedsättning, har också väckt uppmärksamhet med BBC-dokumentären Better Off Dead?

Där berättar personer med funktionsnedsättning hur de fått höra att det hade varit bättre om de fått dö.

Carr ställer en obekväm fråga: Om någon står på en bro och tänker hoppa, försöker vi rädda personen. Men reagerar vi likadant om personen har en funktionsnedsättning? Eller betraktar vi då dödsönskan som mer begriplig?

Frågan går rakt in i dödshjälpsdebattens kärna: Vilka liv anser samhället vara värda att leva?

Samtidigt som Storbritannien bromsat utvecklingen har andra länder gått i motsatt riktning. Frankrike och Uruguay hör till dem som under 2026 beslutat att tillåta former av dödshjälp.

Men från länder med längre erfarenhet kommer allt fler varningssignaler.

I Nederländerna har regelverket stegvis utvidgats. Sedan 2002 omfattas barn från tolv års ålder. Senare har även svårt sjuka spädbarn och barn mellan ett och tolv år kommit att omfattas under särskilda villkor.

Tidigare i år fick ett barn som ännu inte fyllt två år dödshjälp på föräldrarnas begäran.

I Kanada har ett uppmärksammat fall gällt en äldre kvinna som först begärt dödshjälp men sedan ångrat sig. Efter att hon nekats plats på hospice begärde maken en ny bedömning. Kvinnan fick dödshjälp samma dag. En granskningskommitté kritiserade hanteringen.

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har riktat kritik mot både Nederländerna och Kanada. I Kanada har kommittén krävt att möjligheten till dödshjälp för personer som inte är döende ska avskaffas.

Även i Sverige är frågan aktuell. Centerpartiet och Liberalerna har uttalat stöd för legalisering, medan ytterligare flera partier vill utreda frågan. Socialdemokraterna och Kristdemokraterna säger nej.

En organisation som tydligt tagit ställning är Neuroförbundet, som företräder människor med neurologiska diagnoser och skador, bland annat ALS och Parkinsons sjukdom.

– Vi är principiellt emot aktiv dödshjälp, säger förbundsordföranden Eva Helmersson.

Hon betonar att det inte handlar om att förneka människors lidande eller deras rätt till självbestämmande.

– För oss handlar det ytterst om rätten att leva ett värdigt liv. Ingen människa ska behöva känna sig som en belastning för samhället eller sina närstående på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning.

I stället måste samhället garantera vård, rehabilitering, assistans och palliativ vård, menar hon.

> **”En fruktansvärd död eller en assisterad död – det är i realiteten inte ett val utan ett hot.**

Eva Helmersson välkomnar att funktionsrättsrörelsen fått så stort inflytande i den brittiska debatten.

– Alltför ofta är det andra som har uppfattningar om vad som är ett värdigt liv för oss. Därför är det så viktigt att vi själva får komma till tals när beslut fattas som kan få så stora konsekvenser för våra liv.

Hon ser också allvarligt på FN:s kritik mot länder som redan infört dödshjälp. Särskilt oroande är riskerna för människor som är helt beroende av samhällets stöd.

– Självbestämmande är oerhört viktigt, men det förutsätter också att det finns verkliga alternativ.

Därmed är vi tillbaka vid Ashley Daltons ord i det brittiska parlamentet. För henne är frågan inte teoretisk. Hon lever själv med en dödlig sjukdom och vet att livet kan bli både svårt och smärtsamt.

Men hennes slutsats är att samhället först måste se till att alla får tillgång till god vård i livets slutskede. Först då kan man tala om verklig valfrihet.

– Ingen människa ska behöva känna att döden är ett bättre alternativ därför att samhället inte erbjuder den trygghet som behövs för att leva ett värdigt liv, säger Eva Helmersson.

Foto: Theresia Köhlin

Eva Helmersson, förbundsordförande, Neuroförbundet.

SURROGATI

Barn till salu

Nu växer motståndet mot surrogatindustrin

När läkarna upptäckte att barnet hade ett svårt hjärtfel ville de tilltänkta föräldrarna avbryta graviditeten. Men surrogatmamman vägrade. Fallet blottlägger en växande konflikt kring en miljardindustri där kvinnors kroppar och barn riskerar att bli handelsvaror. Nu kräver en FN-rapportör ett globalt förbud.

TEXT **ÅKE LAGER** BILD **AI-GENERERAD**

Vem bestämmer över ett ofött barn? Kvinnan som bär det – eller de som betalat för att få det?

McKenna West från Alaska hade mot betalning åtagit sig att föda ett barn åt ett par från Kalifornien. Men i vecka 20 kom chockbeskedet: pojken hade ett allvarligt hjärtfel.

Enligt West krävde paret abort med hänvisning till deras avtal. Hon vägrade och flyttade till Texas, där abortlagarna är betydligt strängare. Pojken föddes och fick specialistvård. De tilltänkta föräldrarna stämde henne på miljonbelopp för avtalsbrott.

Fallet väcker en brännande fråga: Kan en kvinna avtala bort rätten att bestämma över sin egen kropp?

FN:s särskilda rapportör om våld mot kvinnor och flickor, Reem Alsalem, vill se ett globalt förbud mot både kommersiellt och så kallat altruistiskt surrogatmödraskap, där kvinnan inte får betalt. Även utan betalning kan kvinnor utsättas för påtryckningar och exploatering.

Sveriges Kvinnoorganisationer, som samlar 59 organisationer, välkomnar slutsatserna.

– Handeln med kvinnors kroppar måste få ett slut. Vi vill se att surrogatmoderskap stoppas både i Sverige och internationellt, att surrogatförmedlingar i Sverige förbjuds, säger organisationens generalsekreterare Susannah Sjöberg i ett pressmeddelande.

Surrogatindustrin växer explosionsartat. Marknaden värderades till över 22 miljarder dollar 2024 och prognoser pekar mot en tiodubbling inom tio år.

Bakom miljarderna finns kvinnor, ofta i ekonomiskt utsatta situationer. Rapporter beskriver hur kvinnor pressats att skriva under avtal de inte förstått eller lurats på utlovad ersättning. I vissa fall har myndigheter utrett misstänkt människohandel.

I Sverige får surrogatmödraskap inte genomföras inom sjukvården. Men svenskar kan anlita surrogatmödrar utomlands och svenska förmedlingar kan hjälpa till.

Någon motsvarande svensk lämplighetsprövning av de tilltänkta föräldrarna görs inte automatiskt. SVT avslöjade 2024 hur en läkare, senare dömd för sexualbrott mot 45 barn, greps när han skulle hämta en nyfödd flicka han beställt hos en surrogatmoder i Ukraina. Fallet illustrerar en av de frågor som kritikerna ställer: Vem skyddar barnen när föräldraskap arrangeras över nationsgränser?

> **Handeln med kvinnors kroppar måste få ett slut. Vi vill se att surrogatmoderskap stoppas både i Sverige och internationellt, att surrogatförmedlingar i Sverige förbjuds.**

Italien har kriminaliserat surrogatarrangemang även utomlands. Slovakien skrev 2025 in ett förbud i grundlagen. Sverige har däremot avvaktat internationella regler. Men i mars 2026 avbröt Haagkonferensen sitt femtonåriga arbete med frågan. Länderna kunde inte enas.

Sveriges Kvinnoorganisationer kallar beskedet en framgång för kvinnorörelsen.

– Sverige, som säger sig vilja vara ett föregångsland för jämställdhet, kan inte tillåta att människor här beställer kvinnors kroppar, varken i surrogatindustrin eller sexindustrin, sade Susannah Sjöberg nyligen vid ett riksdagsseminarium.

Fakta

Om surrogatmödraskap

Sverige idag:
- Ej tillåtet inom vården. Avtal är inte giltiga.
- Den som föder barnet är alltid juridisk mor tills annat fastställs.
- Surrogat utomlands löses genom adoption.
- 2016 års statliga utredning (SOU 2016:11) avrådde från att införa surrogatmödraskap.

Vad säger partierna?
- Alla riksdagspartier säger nej till kommersiellt surrogatmödraskap.
- Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiet säger ja till altruistiskt surrogat.
- Socialdemokraterna, Kristdemokraterna, Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna säger nej till altruistiskt surrogat.
- Miljöpartiet har inget beslut om frågan.

HELA DENNA TIDNING ÄR EN ANNONS FRÅN FAMILJEN FÖRST

Åbjörnsson Advokatbyrå

Senior konsult inom insolvensrätten (konkurs, företagsrekonstruktion och skuldsanering)

Munkbron 11, 3 tr
SE-111 28 Stockholm
Mobil: +46(0)730-25 11 11
rolf@abjornsson.com
www.abjornsson.com

FÖRSÄKRAD VS FÖRTVIVLAD
Vi ser till att ert företag har rätt försäkring!
www.fkomp.com | 018-37 01 45
FÖRSÄKRINGS kompetens
Försäkringskompetens är försäkringsförmedlare med stor erfarenhet inom företagsförsäkring och riskhantering

Sundberg Byggkonsult
Tel. 0706-39 46 39
www.sundbergbyggkonsult.se

Betald annonsplats!

Detta vill FAMILJEN*först*

Vi utgår från FN:s Barnkonvention, svensk lag sedan 2020.
Barn ska få växa upp i trygga familjer – med kärlek, förståelse och stöd.

FÖRÄLDRAR OCH SMÅ BARN:
MER TID, INTE MINDRE

- Familjen måste erkännas och stödjas som helhet, inte bara individerna.
- Föräldraförsäkringen ska inte tvångskvoteras – föräldrarna vet bäst vad barnet behöver.
- Föräldrar ska ges möjlighet att själva ta hand om barnet de tre första åren.
- Staten bör åter erkänna familjen som enhet – även skattepolitiskt.

SURROGATMODERSKAP:
DYRBARA, INTE DYR VARA

- Vi säger nej till surrogatmoderskap, även altruistiskt.
- Kvinnor och barn ska inte göras till handelsvaror.
- Adoptioner är ett värdigt alternativ.
- Sverige bör driva på för ett globalt förbud mot surrogati.

GÄNGKRIMINALITET OCH FAMILJ:
RÄDDADE, INTE RÄDDA BARN

- Familjen är den starkaste brottsförebyggaren – både mamma och pappa är avgörande.
- Barn utan föräldrar ska ges bättre stöd och familjehem bättre förutsättningar.
- Skolan ska arbeta med etik, moral och ordning – lärarna behöver mandat och eleverna verktyg för ansvarstagande.
- Fritidsgårdar ska stärka skolgången och främja goda normer.
- Narkotikabekämpning måste ske gemensamt – familj, skola, civilsamhälle och myndigheter sida vid sida.

KÖNSDYSFORI OCH BARN:
OMSORG, INTE IDEOLOGI

- Barn med könsdysfori är sårbara och behöver trygg, evidensbaserad vård.
- Vi vill ha en oberoende granskning av svensk vård, likt den engelska Cass Review, för att säkerställa kvalitet och förtroende.

SPRID TIDNINGEN!

Tycker du att innehållet i denna tidning behöver nå fler? Vi skickar gärna kostnadsfritt en bunt på 10 till 35 tidningar som du kan dela ut bland vänner, lägga på ett bokbord eller liknande. Hör av dig till info@familjenforst.nu.

FAMILJENförst är en insamlingsstiftelse och tankesmedja, grundad 2016.

✔ VI PRIORITERAR FYRA VIKTIGA FRÅGOR:

- Mer tid med barnen
- Kamp mot gängkriminalitet
- Trygg vård vid könsdysfori
- Värdig vård i livets slutskede

✔ VARFÖR DESSA FRÅGOR?

De handlar om grundläggande värderingar och påverkar hela Sveriges framtid. Därför arrangerar vi seminarier i riksdagen, sprider ny kunskap och bygger allianser med andra som vill samma sak.

✔ KUNSKAP OCH FORSKNING

Vi finansierar forskning, uppsatser och böcker som lyfter våra prioriterade områden. Vill du bidra? Sök stipendium eller stöd spridningen av ny kunskap.

✔ STÖD VÅRT ARBETE

Vi är helt oberoende – vi finansieras inte av partier eller starka intresseorganisationer. Allt bygger på gåvor.

- Swisha en gåva i dag
- Bli månadsgivare
- Bidra som företagare
- Varje krona gör skillnad.

✔ VI TROR PÅ KRAFTEN I FAMILJEN

I vår styrelse finns Alf Svensson, Elisabeth Sandlund, Rolf Åbjörnsson, Kjell Blückert och Mikael Oscarsson. Tillsammans – med ditt engagemang – kan vi forma något större för Sveriges barn och familjer.

✔ VI ÄR OBEROENDE FÖR ATT KUNNA UTMANA

Stöd vårt arbete ekonomiskt genom att swisha en gåva redan i dag.

123 602 90 94

Scanna QR-koden för fler möjligheter att stödja vårt arbete.

familjenforst.nu

Barn skaffar man inte – barn får man

Foto: Åke Lager

Elisabeth Sandlund
Journalist, författare och
styrelseledamot i FAMILJEN*först*

Barnlängtan ska tas på allvar – men en livmoder går inte att hyra.

Hoppas du har blivit både uppmuntrad och utmanad av att läsa Familjen försts tidning. Kanske har du rentav blivit förbryllad. På ett uppslag höjs nämligen varningens finger mot en sjunkande nativitet i Västeuropa, inte minst i Sverige. Fler barn måste födas! Men några sidor längre fram kritiseras surrogati, när en annan kvinna används för att bära och föda ett barn. Färre barn ska alltså se dagens ljus!

Som så ofta gäller det att ha två tankar i huvudet samtidigt. Kvinnors och mäns längtan efter att bli föräldrar är en stark drivkraft som måste tas på allvar. Samhället behöver en balans mellan generationer för såväl välfärd som välstånd. Men det innebär inte att det är rätt att ”skaffa barn” till varje pris. Barn är nämligen inte något man ”skaffar” när man bedömer att det passar in i planeringen. Barn är något man får, en gåva att ta väl vara på och förvalta.

Det är inte alla förunnat att bli biologiska föräldrar. I vår tid är inte sällan orsaken att man väntat för länge för att först hinna förverkliga sig själv med karriär, resor och annat. Kanske har till och med en eller flera graviditeter avbrutits därför att de inträffade vid ”fel” tidpunkt.

Det är smärtsamt för den som vill bli förälder att behöva konstatera att det är för sent. Men lösningen får inte vara att utnyttja en annan kvinnas kropp, att betala hyra för en livmoder som om den vore ett tillfälligt lagerutrymme. För det barnlängtande paret är internationell adoption en långt bättre lösning, om än inte problemfri. Och vill våra politiker se till att fler barn föds i Sverige borde en första åtgärd vara att arbeta för att minimera antalet aborter.

För trafikdöd finns en nollvision trots att alla vet att den aldrig kommer att uppnås. En liknande målbild skulle, om viljan fanns, kunna formuleras – med mer upplysning, ökat stöd under och efter graviditeten, till och med uppmuntran av inhemska adoptioner.

”Vill våra politiker se till att fler barn föds borde en första åtgärd vara att minimera antalet aborter – med mer upplysning, ökat stöd under och efter graviditeten och uppmuntran av inhemska adoptioner.”

Elisabeth Sandlund
Journalist, författare och styrelseledamot i Familjen först

